

Az Országos Széchényi Könyvtár betűrendes szolgálati katalógusának szerkesztési szabályzata

NAGY KÁROLYNÉ

Az Országos Széchényi Könyvtár katalógushálózatának korszerűsítését és kiegészítését a várba való költözés tette központi feladattá. A jelenlegi koncepció szerint ugyanis a Várpalotában a közönségszolgálat és a feldolgozó munka négy szintkülönbséggel nyer majd elhelyezést, ezért került előtérbe bizonyos katalógusok megkettőzésének terve. Helyzetünk e szempontból legideálisabb a betűrendes katalógusok vonatkozásában, mert — a nem fényképezett müncheni katalógusrészleget leszámítva — ebből a katalógustípusból rendelkezünk két példánnyal.

A szolgálati betűrendes katalógus építése 1936-ban párhuzamosan indult az olvasószolgálatival, azzal a különbséggel, hogy itt csak főlapok kerültek beosztásra. A melléklapok száma nem jelentős.* A kezdeti elképzelések szerint csak a katalógizálók segédeszközeül szánták. Mivel ez a katalógus a jelenlegi könyvtári munka céljainak csak korlátozottan felelt meg, korszerűsítése elkerülhetetlenné vált.

Mennyiségi és minőségi, tartalmi és formai elemzések után — a sokrétű könyvtári munka igényeinek szem előtt tartásával — váltak nyilvánvalóvá az elvégzendő feladatok. Mintegy félmillió műről készült, főlapokból álló katalógust kell melléklapokkal kiegészíteni és logikus szerkezeti rendjét biztosítani.

Nem kis nehézséget jelent, hogy készülő szolgálati katalógusunk nemcsak korszerűen katalógizált művek céduláiból épül, hanem régi feldolgozású, rekonstruált címleírásokból is, ezért számolni kell bizonyos kényszerű kompromisszumokkal. Katalógusszerkesztési szabványunk 1. pontja kimondja: „A betűrendbe sorolást az alakilag és tartalmilag helyes és szabályos címmegállapításnak kell megelőznie... mert a címmegállapítás és a betűrendbe sorolás szorosan összefügg egymással.” Meg kell jegyezni, hogy nem kevésbé lényeges és elengedhetetlen feltétele a jól szerkesztett katalógusnak a címleírások következetessége is; ennek biztosítása azonban a régi anyag feldolgozásában mutatkozó módszertani rétegződés miatt sok nehézségbe ütközik, mert

a) a leírások nagyobbik része (1936—1952 között feldolgozott anyag) a címleírási szabvány megjelenése előtt készült,

b) korszerű segédkönyvek csak fokozatosan állhattak rendelkezésre,

* 1961 végéig melléklap készült a zárójeles szerzők után a mű címének első szaváról, egyes kiadványok külön címről és a fordított anonim művek eredeti címének első szaváról.

c) az eltelt harminc év tudományos kutatómunkájának eredményeivel sem számolhatott még a régi feldolgozás.

Sajnálatos körülmény, hogy a katalógus-átszerkesztés időpontjában címleírási szabványunk átdolgozás alatt van, és a *Párizsi Nemzetközi Katalógizálási Konferencia* sem hozhatott végleges döntést a címfej és a rendszó szabályozásakor a testületi szerzők nevét és alkalmazási területét illetően.

A katalógus kiegészítését technikailag adrémaüzemünk tette lehetővé, mely lemezeit a helyrajzi számok sorrendjében tárolja. Az adréma sokszorosítás bevezetése óta (1936) valamennyi lemezről ún. helyrajzi napló készült. E naplók alapján történik a melléklapok utánrendelése, ide kerülnek bejegyzésre a korrekciók is. A kért cédulamennyiség levonása után az egyes kartonokra rávezetik a szükséges kiegészítéseket, címfejtárgyatás esetén kijavítják a régi főlapokat, s egyúttal elvégzik a szükséges aláhúzásokat is. Betűrendezés után a kartonokat beosztják a katalógusba. A változatlanul maradt régi főlapok évenként két menetben kerülnek átosztásra az új katalógusba.

A munkát tehát lényegében három csoport végzi:

1. a naplójelölő csoport, mely a címleírások helyességét, következetességét biztosítja és szükséges kiegészítésükről gondoskodik;
2. a cédułaszereelő csoport, mint az 1. csoport indikációinak végrehajtója;
3. a katalógusszerkesztő csoport.

Minden munkaállomás részletes útmutatók, előírások alapján dolgozik; jelen ismertetésünkben a végső munkafázisban dolgozó csoport szabályzatát közöljük. Természetes, hogy a katalógus növekedésével párhuzamosan új problémák jelentkeznek, és ennek megfelelően szabályzatunk is folyamatosan bővülni fog. Reméljük, hogy egyúttal szolgálatot teszünk könyvtáraink számára is, ha szerkesztési szabályzatunkat közreadjuk. A szerkesztési szabályzat jelenlegi (1965. évi) szövege a következő:

I. Előszó

1. A katalógusszerkesztés az MSZ 3401—58. sz.: A betűrendbe sorolás szabályai c. ajánlott szabvány előírásait követi.

2. Mivel az említett szabvány hatálya kiterjed más, hivatali célú betűrendes jegyzékek összeállítására is, bizonyos szakaszaira a katalógus építésénél nincs szükség, ezeket tehát mellőztük.

Ugyanakkor a szabvány sok kérdésben nincs tekintettel a címleírás célkitűzéseire, ezért kénytelenek voltunk — a katalógustípus és használói érdekében — nagyállományú könyvtárunk anyagának megfelelő új, de a szabvány szellemével megegyező szabályokat készíteni.

3. A katalógus csak belső használatra, kizárólag könyvtárosok számára készül.

Szerkezeti felépítését kettős cél határozza meg:

a) a könyvtár állománygyarapítása szempontjából felmerülő kérdésekre választ kell adnia,

b) a katalógizálás segédeszközeként tájékoztatást kell nyújtania a címleírási problémákra, hogy az egységes feldolgozás biztosítható legyen.

II. Általános szabályok

1. A betűrendbe sorolás alapja a szöveg legegyszerűbb alkotóeleme, az írott betű. A betűk sorrendjét az ábécé adja meg.
2. A betűrendbe sorolás alapja a kiegészített latin (magyar) ábécé.
3. A két- és többjegyű betűk mindkét betűeleme külön-külön betűnek tekintendő és eszerint sorolandó. Pl.

Bády István
Baedeker, Karl
Baffico, Giuseppe

Mudrony Soma
Mueller, John Henry
Muff, Christian

Cromwell, Oliver
Csüry Bálint
Cukor György
Czapáry Endre

Zalán Kornél
Zemplén Jolán
Zsombor János
Zuboly
Zweig, Arnold

Godwin, William
Goethe, Johann Wolfgang von
Goffa András

4. Az ábécé-rendben felsorolt betűk ékezetes formái általában összeosztandók az ékezet nélküliekkel. Pl.:

â, à, ä = a
ê, è, ë = e
î, î, ï = i
ô, ô, ö = o
ú, ű = u
ș, ș = s

Kivétel az *ä*, mely az *a* után sorolandó.

5. Az egyes szavak közötti írásjeleket (pont, vessző, kettőspont, pontosvessző, kérdőjel, felkiáltójel, kötőjel, gondolatjel, hiányjel) a besoroláskor általában figyelmen kívül kell hagyni.

a) A vessző, kettőspont, pontosvessző, hiányjel és a nem pontfunkciót betöltő kérdő- és felkiáltójel besoroláskor soha nem számít.

b) A pont és a pontfunkciót betöltő kérdő- és felkiáltójel, ha a címben cezúrát, mondathatárt jelent, figyelembe veendő.

Pl. Mit olvassunk? Útmutató a regényirodalom világában.

Több gabonát a hazának! Falusi népnevelők részére.

A rövidítések betűi közé tett pontok nem számítanak

Pl. F. M. = FM

M. Á. V. = MÁV

c) A kötőjel kétféle fajtája kétféle elbírálás alá esik. A kötőjel — a kettős vagy összetett nevek kivételével — szövegységet, az ún. nagykötőjel (gondolatjel) szóközt jelöl. Gyakori a két írásjel alkalmazásának keveredése.

Ha a kötőjel két különálló fogalmat kapcsol, beosztáskor külön-külön vesszük figyelembe őket. Pl.:

Lengyel—magyar szótár
Ének—zene-oktatás.

Ha a kötőjelhasználat csak régies írásmódot jelent, az összetett szó szóegységként sorolandó. A különbséget aláhúzással kell jelölni. Pl.:

Ó-Buda, Buda-Pest, ima-füzet, székes-főváros

6. A besorolás rendjét másodsorban a szóhatárok (szóegységek) szabják meg. A besorolás szempontjából minden szó elhatárolt külön egység.

7. A betűrendbe sorolás a betűk és szóhatárok adott sorrendjének legszigorúbb megtartásával, tehát mechanikusan megy végbe.

8. Azonos formájú rendszők tömeges jelentkezése esetén csoportokat alakítunk. A csoportalakítás rendje:

- a) személynév
- b) testületnév
- c) címrendsző

Pl.

- a) Petőfi Sándor: Az apostol.
Petőfi Sándor válogatott költeményei.
- b) Petőfi Bánya Vállalat
Petőfi Irodalmi Múzeum (utalólap)
- c) Petőfi emlékhelyek Pest megyében.

Csoportalakítás homonimáknál:

Vita Emil
Vita Zsigmond
Vita a magyar irodalom kérdéseiről
Vita di Tomaso de Kempis
Vita építészetünk kérdéseiről
Vita sanctorum

III. Személynevek sorolási szabályai

9. Személynevek sorolása esetén rendsző a családnév. Természetesen családnévnek minősülnek a családnévként használt keresztnévek is. Pl.:

Antal Imre
Gábor Áron
Péter Rózsa
Sándor Lajos

10. Ha a személynév csak utó- (kereszt-) névből (nevekből) áll, az azonos családnév előtt elkülönítve kell sorolni.

11. Keresztnéven leírt szerzők nevének sorrendje:

- a) kanonizáltak
- b) pápák
- c) királyok
- d) középkori szerzők

Pl.

- a) János, Damaszkuszi Szent
- b) János, XXII., pápa
- c) János, II., francia király
- d) János Minorita

12. Azonos nevű kanonizáltak és középkori szerzők nevének sorrendjét mel-
léknevük betűrendje határozza meg:

János, Aranyzájú Szent
János, Keresztelő Szent
Otto, Bischof von Bamberg
Otto, Bischof von Freising

13. Azonos nevű uralkodók sorrendjét a nemzeti hovatartozás szabja meg:
első elem a név: Lajos, második elem a nemzeti hovatartozás: francia, harmadik
elem a sorszám: I.

14. Sorszámozott uralkodó neveknél a második, harmadik stb. keresztnév
a besorolásnál figyelmen kívül hagyandó, csak az első név válik rendhatározóvá.

Pl.:

Károly Róbert, I., magyar király
Károly, II., Kis, magyar király
Károly, III., magyar király

15. Amennyiben kettősnevű uralkodónév új sorszámozással kapcsolódik,
az összetett nevek szabályai szerint kerül beosztásra. Pl.:

Ágost Frigyes, I., szász választófejedelem
Ferenc József, I., magyar király
Frigyes Vilmos, I., porosz király

16. Ha egy király kanonizált, beosztáskor nem a szentek, hanem a királyok
közé kerül. Pl.:

István, I., Szent, magyar király

17. Keresztnév formájú bővítményes nevek esetében a keresztnév után fel-
tüntetett prepozíciók vagy egyéb viszonzások nem veendőek figyelembe. Pl.:

Alexander von Battenberg
Alexander a Latere
Alexander von Roes
Alexander a Sancto Joanne de Cruce

Jean de France
Jean de Limoges
Jean de Milan

18. Azonos betűképű egyéb keresztnemek sorrendje a következő:

a) Sándor (feloldatlan álnév)
b) Sándor Diák }
Sándor Páter } (feloldatlan álnevek, mint keresztnemek bővítménnyel)

19. Ha egy személynévnek változatai vannak, a nevek egy helyre kerülnek.
A névváltozatok összehozásáról az utalórendszer hivatott gondoskodni. Pl.:

Aeschylos
Aeschylos
Aiszkhülosz
Ajszkhülosz
Aiszkylos

Maimonides
Maimuni
Majmuni
Maimonides, Moses
Maimuni, Mose ben

Eschyle
Id.

Aischylos

Torockói Wiegand Ede
Thoroczka-Wigand Ede
Thoroczka-Wigand Ede
Toroczka-Wigand Ede
Toroczka-Wigand Ede
Torockói Ede
Vigand Ede
Wiegand Ede
Id.
Thoroczka-Wigand Ede

Mose ben Maimuni
Maimuni ben Mose
Mozes ben Maimun
Id.
Mose ben Maimon

20. Ha a személynevet módosítottuk, a sorolásban csak a módosított alakot szabad figyelembe venni. Pl.:

[Balassi] Balassa Bálint
[Horatius Flaccus, Quintus] Horác
[Vergilius Maro, Publius] Virgilius

Kivétel:

Ha a szerző neve beleépült a címbe, azaz a szerzői név és a cím olyan szoros nyelvtani egységet alkot, hogy a cím nem állhat meg önállóan, a szerzői név ragozott alakját magában foglaló címet változtatás nélkül címegeységnek tekintjük, és a konstans szerzői név után soroljuk. Pl.:

[Ovidius Naso, Publius.] Az Orras Ovidnak deákból fordított Változása. Győr 1792.
[Anakreon.] Anacreonte poeta greco... Parigi 1672.

21. Kettős vagy összetett személynevek beosztásánál az alaki elkülönítés szabályait alkalmazzuk: az egyszerű név megelőzi az összetettet. Pl.:

Fekete Adorján
Fekete Zoltán
Fekete Győr László
Fekete Nagy Antal

22. Azonos hangzású, de más írásképi személynevek csoportalakítást nem indokolnak, sorolásuknál a mechanikus betűrend érvényesül. Pl.:

Kovács Sándor
Kovács, Ivan Goran
Kovács Vilmos
Kovai Lőrinc
Kovácsnay Rezső
Kovács József

23. Családnév utáni keresztnévek (utónévek) egy nyelven belüli kisebb eltérései, régies, népies alakjai nem számítanak. Pl.:

Ferenc, Ferencz, Ferentz
Emma, Emmy, Emmi, Emy
Ágost, Ágoston
Mór, Móric, Mócz, Mócz
Carl, Karl
Conrad, Konrad
Curt, Kurt
Richard, Rikard

24. Annak eldöntése, hogy a személyneveknek mely részei (névelők, praefixumok) alkotják a tulajdonképpeni családnevet, a címmegállapítás feladata. Összetartozásukat aláhúzással jelöljük. A családnevek, ha hasonló szerkezetűek is, nyelvek szerint sokszor eltérő szabályokat követnek. Pl.:

<u>Van Ess, John</u>	<u>Eyck, Hubert van</u>
<u>De Sola, Ralph</u>	<u>Gerando, Antonina de</u>

25. Az utónév mögé kerül és a sorolás követelményeihez képest figyelmen kívül hagyandó minden olyan névelőzék, amely nem vonandó a családnév alá.

Myle, Egidius van der
Musset, Alfred de

26. Amikor a névelőzéseknek vagy a név egyéb függelékeinek (pl. életrajzi adatok, képesítés, foglalkozás) is jelentőséget tulajdonítunk, azonos nevű szerzők megkülönböztetése céljából, mechanikus elv szerint sorolunk.

E szabály alkalmazása csak utalói szinten jelentkezik.

Nagy József
Nagy József, (filozófiai író, 1885—)
Nagy József, (régész)
Nagy József, Bálint
Nagy József, Halasi
Nagy József, Vályi

27. Szerzők, szellemi közreműködők és egyéb személyek neve után az esetlegesen feltüntetett nemesi előnév nem számít, a család- és utónév után következő rendhatározó elem a mű címe.

(Megjegyzés: E szabály alkalmazása kompromisszum eredménye. Ugyanis a katalogizálási gyakorlat a szabvány megjelenése előtt kötelezően előírta az előnevek feltüntetését, ami disztinktív elem lévén, az azonos nevű, de különböző személyek elkülönítése szempontjából igen előnyös volt. 1952 után az előnév elhagyása folytán ez az elkülönítés lehetetlenné vált. A behasonlító munkában igen sok tévedés forrása lett volna, ha az esetlegesen feltüntetett előnevek figyelembevételével kerültek volna beosztásra a cédulák.)

Szabó László: A század nevezetes bűnügyei.
Szabó László, Csekefalvi: Százhusz könyv.
Szabó László: Szenzációk nyomában.

28. Azonos személynevek mellett az ugyancsak esetlegesen feltüntetett ifj., id. elem a következtelen használat miatt csak a prominens szerzőknél számít. Pl.:

Dumas, Alexandre, fils	Strauss, Johann, jun.
Dumas, Alexandre, père	Strauss, Johann, sen.

29. Azonos alakú személyneveket gyarapítási szempontok miatt sem fő, sem melléklapi szinten nem különítünk el.

30. Hiányos vagy rövidített személynevek — ha ki nem egészíthetők — az egymásra következő szövegcségek és szóhatárok elve alapján sorolandók. Pl.

Siposs A. Gyula
Siposs Antal Félix
Siposs I. Lénárt
Siposs Imre

31. Egy személy munkásságán belül különválasztjuk azokat a műveket, ahol szerző rangján szerepel, azoktól, ahol szellemi közreműködőként (fordító, átdolgozó, magyarázó, háromnál több szerzős mű első két feltüntetett szerzője, szerkesztő, illusztrátor) vagy történeti személyiségként fordul elő, tehát két csoport alakul:

- a) szerző
- b) közreműködő és róla szóló irodalom

32. Szerzős művek céduláinak beosztásánál a címek kezdőszavainak ábécéje határozza meg a sorrendet.

- a) A határozott és határozatlan névelő nem számít. Pl.:

Jókai Mór: Egy az Isten (egy = számnév)
Az elátkozott család
Az élet komédiásai
A fehér rózsza
Egy hirhedett kalandor
Egy játékos, aki nyer
Egy magyar nábob
Az új földesúr

b) A cím szögletes zárójelbe tett rövidítés-kiegészítései és a nem betűírásos vagy latinbetűs írásra áttett jegyek feloldásai sorrendhatározók. Pl.:

Makai István: Készítsünk táskarádiót!
Makai István: A [kettő plusz egyes] 2+1-es.
Makai István: Kis hangerősítők.
Berényi Dénes—Máthé György—Scharbert Tibor:
[Gamma-gamma] $\gamma\text{-}\gamma$ angular correlation measurement...

33. Ugyanazon szerző vagy szerzők művein belül mechanikus elrendezést alkalmazunk a címek kezdőszavainak ábécéje szerint. Opera omnia, Összes művek, Válogatott művek stb. az egyéb címek kezdőszavainak rendjébe illeszkednek. Pl.:

Petőfi Sándor: Az apostol
Elbeszélő költeményei
A helység kalapácsa
Ismeretlen költeményei
János vitéz
Levelei
Munkái
Összes művei
Tigris és hiéna
Útirajzok
Válogatott versek

34. Társszerzős művek második ill. harmadik szerzője ugyanúgy kerül beosztásra, mintha a mű egyetlen szerzője lenne: a sorolásmeghatározó elemek

- a) a beosztásra kerülő szerzői név
- b) a cím

SZABOLCSI Bence—BÓNIS Ferenc: Bartók par l'image.

IV. Testületek sorolási szabályai

35. A testületeket jellegük szerint nem csoportosítjuk.
36. Testületnevek sorolási rendje a személynevekével azonos:

- a) testületnevek szerzői szinten
b) testületnevek közreműködőként

37. Testületek további rendhatározó elemei:

- a) testületnév önállóan
b) testületek konferenciái, kongresszusai, nagygyűlései, symposiumai
c) a testület szervezeti egységei. Pl.:

Hazafias Népfrent
Hazafias Népfrent, Kongresszus 1.
Hazafias Népfrent Országos Tanácsa
Hazafias Népfrent Csongrád Megyei Bizottsága
Gyulai Városi Bizottsága
Miskolc Városi Bizottsága

V. Címrendszős művek és címek sorolási rendje

38. A címrendsző és a cím első három szavának minden betűeltérését figyelembe kell venni. Pl.:

francia, franczia, frantzia
közművelődési, közművelődési
katholikus, katolikus
Instruction, Instrukeion, Instrukzion

39. A cím ponttal elválasztott része külön egység a beosztás szempontjából. Kivételek a tankönyvek:

a) az önállóan megjelölt munkáknál a rendhatározó elemek (szerző + cím vagy címrendszős mű címe) után számít

1. az iskolatípus;
2. az osztály, melynek számára a tankönyv készült;
3. a kiadás éve.

Pl.:

(BELLAY László:—ÖVEGES József—PÁRKÁNYI László): Fizika. Az ált. isk. 8. oszt. számára. 6. kiad. Bp. 1964.

(BELLAY László—ÖVEGES József—PÁRKÁNYI László): Fizika. Az ált. isk. 8. oszt. számára. 7. kiad. Bp. 1965.

b) A címrendszős, részletekben megjelenő többkötetes tankönyvek, melyeknek egyedi szerzőjük vagy szerkesztőjük és kötetcímük van, de kötetszámozásuk nincs, a következő szempontok szerint sorolandók:

1. címrendsző ill. cím;
2. iskolatípus;
3. az osztály, melynek számára a tankönyv készült;
4. az egyedi kötet címe;
5. a kiadás éve.

Pl.:

Állattenyésztés. (BULAND Tivadar): Baromfitenyésztés. (Átd. Biszкуп Ferenc, Szajkó László.) 7. kiad. Bp. 1957.

/Mezőgazdasági technikumok tankönyvei./

Állattenyésztés. (ÓCSAG Imre): Lótenyésztés. (4., hibajegyzékkel ell., átd. kiad.) Bp. 1954.

/Mezőgazdasági technikumok tankönyvei./

Állattenyésztés. Méhészet, selyemhernyó-, hal- és prémesállattenyésztés. [Írták] (Faluba Zoltán, Potzta Imre stb.) 7. kiad. Bp. 1957.

/Mezőgazdasági technikumok tankönyvei./

Állattenyésztés. (BULAND Tivadar): Sertésenyésztés. (Átd. Balla István, Tóth Pál. 4., átd. kiad.) Bp. 1954.

/Mezőgazdasági technikumok tankönyvei./

c) Az ugyancsak címrendszős, részletekben megjelenő többkötetes tankönyvek, melyeknek egyedi kötetei számozottak, akár van szerzőjük, szerkesztőjük, kötetcímük, akár nincs, a b) pont alatt feltüntetett szempontok szerint sorolandók a 4. pont kivételével, amely helyett csak a kötet sorszámát szabad figyelembe venni.* Tehát:

1. címrendsző, ill. cím;
2. iskolatípus;
3. az osztály, melynek számára a tankönyv készült;
4. az egyedi kötet száma;
5. a kiadás éve;

Pl.:

Anyag- és gyártásismeret. 3. (GÖMÖRI Sándor—KOVÁCS József): /Vegyipari technológia./ A szervesvegyipari szakközépisk. 4. oszt. számára. Bp. 1964.

/Ipari szakközépiskolai tankönyv./

Elektrotechnika. 2. (FELSŐVÁLYI János): Elektrotechnikai és átviteltechnikai mérések. 6. kiad. Bp. 1964.

/Távközlési technikum tankönyvei./

40. Az azonos művek együvé tartozásának biztosítására, ha többeskiadásuk eltérő változatban jelentkeznek — az ésszerűség határain belül — egyedi figyelmeztető készíthető. Pl.:

Jókai Mór:	Az arany ember;	A cigánybáró;	Enyim, tied, övé
	Az aranyember;	A cigánybáró;	Enyém, tied, övé
	Szent Anna tó	Szabolcs megye	
	Szentanna tó	Szabolcs megye	

41. Ha a rendsző számjegy, betűírásra átalakított formájában kell beosztani.

* Megjegyzés a b) és c) ponthoz: Mivel a gyakorlatban a részkötetek szerzői, ill. szellemi közreműködői igen gyakran változnak, a cédlak fölapi szintű sorolásánál célravezetőbbnek látszott előnyben részesíteni a konstansabb elemeket: a kötetcímet, ill. kötetszámot.

Ha a számjegy nem rendszó és a jobb áttekinthetőség a számjegyek szerinti beosztást teszi indokolttá, a számjegyek számértékük sorrendjében kerülnek beosztásra. Pl.:

a) [Ezernyolcszáznegyvennyolc—ezernyolcszáznegyvenkilenc]es 1848—49-es emlék-kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeumban.

b) Magyar Tudományos Akadémia, Nagygyűlés, 1951.
Nagygyűlés, 1954.
Nagygyűlés, 1955.
Nagygyűlés, 1957.

42. A mű címében előforduló egyenes zárójelbe tett kiegészítés beosztáskor mindig figyelembe veendő, mert a címlaptükörhöz tartozik. Pl.:

A magyarországi /vidéki/ könyvnyomdászok munkaidő- és munkabér szabályzata.

Szögletes és kerek zárójelbe tett, a mű címét megváltoztató betoldások nem számítanak. Pl.:

Lobogónk Petőfi [Sándor]
Ha Mozart [Wolfgang Amadeus] naplót írt volna
Ady [Endre]-könyv
Kimutatása a pesti [Budapest] magyar színház létesítési alapjának.

Viszont a nem betűírási elemek szögletes zárójelbe tett feloldásait (a mű nyelvén betűírásra áttett számjegyek, jelek) figyelembe kell venni, úgyszintén a címrendszo, szerzo, művek címének első három szavában előforduló rövidítések kiegészítését is. Pl.:

Beszámoló a M[agyar] Kir[ályi] Földtani Intézet vitaüléseinek munkálatairól.
A magyarországi ág[ostai] hitv[allású] evang[élikus] középiskolák rendtartása.
A Magyarországi Symb[olikus] Nagypáholynek Budapesten.

43. A határozott és határozatlan névelők a címrendszo előtt nem számítanak. Pl.:

Egy kis vita a magasabb eszmék körében
Egy magán levél a magyar kérdésben
Egy rendkívül hasznos könyv

A szövegben azonban mind a határozott, mind a határozatlan névelő mechanikus rendbe sorolandó. Pl.:

Über die Wirkung eines Sinusstromes...
Über eine neue Erweiterung von Ringen...

Ha az egy számnév, beosztáskor figyelembe veendő. Pl.:

Egy a jelszónk, a béke
Az egy eladás átlagos pontértéke
Egy esztendő Verseghy Ferenc életéből
Egy év alatt 111 új belépő
Egy évtized

44. A címrendszo után kitett (bizonytalan évet vagy sorszámot helyettesítő) három ponttal készült leírások az azonos rendszavú, című, de határozott évvel vagy sorszámmal leírt cédulák előtt kerülnek beosztásra.

45. Címrendszo, részletekben megjelenő többkötetes művek vagy gyűjtemények, melyeknek egyedi szerzőjük és kötetecímük van, mint szerzős művek úgy kerülnek beosztásra, hogy a sorolás második rendhatározó eleme mindenkor a részmű ill. a kötetecím első szava. Pl.:

Műszaki értelmező szótár. 21. SÓVÁRY Emil: Erőművek. Közrem. Ócsai Mihály, Pető József.

46. Címrendszo, részletekben megjelenő többkötetes művek vagy gyűjtemények, melyeknek egyedi kötetecímük és a köteteknek szellemi közreműködők vannak, a közreműködők nevével úgy kerülnek beosztásra, hogy a sorolás második rendhatározó eleme a címrendszo első szava. Pl.:

Magyarország kultúrflórája. 7. köt. Kristályvirág félek. — Diófélék. 7. füz. A kert laboda. Szerk. Priszter Szaniszló.

Magyarország története. 2. A késői feudalizmus korszaka. 1526—1790. Szerk. H. Balázs Éva, Makkai László.

VI. Egyéb formai rendhatározó szabályok

47. A cédulák egyenes és nem fordított időrendben kerülnek beosztásra.

48. Azonos művek azonos című különböző kiadásainak sorrendjét a kiadás éve, nem pedig a kiadás száma határozza meg.

49. A kiadási év nélküli művek megelőzik a legrégebbi kiadásúakat.

50. Azonos írásképű leírásoknál a sorolás rendje a következő:

1. a mű önállóan;
2. a mű sorozat tagja;
3. a mű megjegyzéssel.

Pl.:

TOLSZTOJ, Lev (Nikolaevics): Anna Karenina. [Regény.] (Ford. Németh László.) 1—2. köt. Bp. 1960.

TOLSZTOJ, Lev [Nikolaevics]: Anna Karenina. (Regény. Ford. Németh László.) 1—4. köt. Bp. 1960.

/Ócsa könyvtár [1960.] 8—11./

TOLSZTOJ, Lev [Nikolaevics]: Anna Karenina. (Regény. Ford. Németh László.) 1—4. köt. Bp. 1960.

/Ócsa könyvtár [1960.] 8—11./

Csehszlovák—magyar közös kiadás.

51. Az utalók és hivatkozások a fő- és melléklapok után kerülnek beosztásra.

52. A sokszorosító könyvtárak gyakorlatának megfelelően beosztáskor mindig az aláhúzott szó számít, aláhúzás híján a címleírás első szavához (rendszohez) osztandó be a cédula.

53. Az egyes betűhatárok és csoportok közé a jobb áttekinthetőség céljából választólapokat kell tenni.

VII. Betűrendes mutató

Aláhúzás	21, 24, 52
Aláhúzással történő szövegmodosítás	5/c, 24
Betűjegy szerinti sorolás	1, 3, 4, 7
Betűrend	1—7
Betűrövidítés személynévben	30
Cím	20, 32—33, 38—42, 45
Címrendszo	38—46
Címzöveg modositása	5/c, 40, 42
Családnevek	9, 18/c, 18/d, 21, 24—25
Csoportalkotás	8, 10—11, 18, 31, 36, 37
Határozott névelő (ld. Névelők)	
Határozatlan névelő (ld. Névelők)	
Helyesírási változatok	5/c, 23, 38, 40
Hivatkozás	51
Homonimák	8
Időrend	39/b, 39/c, 41/b, 44, 47—49
Írásjelek	5
Felkiáltójel	5/b
Gondolatjel	5/c
Hiányjel	5/a
Kérdőjel	5/b
Kettőspont	5/a
Kötőjel	5/c
Pont	5/b
Pontosvessző	5/a
Vessző	5/a
Keresztnevek (ld. még utónevek)	9—18
Magánhangzók	4
Mássalhangzók	3, 4
Mondathatár	5/b, 39
Nemesi előnevek	27
Névegységésítés	19—20, 22—23
Névelők (határozott és határozatlan)	24, 32, 43
Névelőzések	17, 24—26
Összetett mássalhangzók (ld. mássalhangzók)	
Összetett nevek	15, 21
Összetett szavak	5/c, 40
Poligrammák	5/b
Prefixumos személynevek (ld. Névelőzések)	
Prepozíciók (ld. Névelőzések)	
Rendszo	5/c, 8, 9, 20, 31, 38—41, 45—46
Rendszo modositása	5/c, 20, 40—41
Rövidített személynevek	30
Számjegyek átalakítása betűírásra	41
Számjegyek számértékük szerint	41
Személynév kezdetű elnevezés	8
Személynevek	9—34
Szerzős művek sorrendje	20, 32—34, 39, 45
Sziglák	5/b
Szóegység	5/c, 6—7, 40
Szóhatár (ld. Szóegység)	
Szóköz	5/c
Szóösszevonás	5/c, 40
Társszerzők	34
Testületek	8, 35—37
Utaló	19, 26, 51
Utónevek (ld. még keresztnevek)	9, 10, 23, 30
Zárójel	32/b, 42

Irodalom

- A. L. A. *Cataloging rules for author and title entries*. 2. ed. Chicago 1949. XXI, 265 l.
- Domanovszky Ákos: *A könyvtári címléírás irányelvei és a testületi szerző*. Bp. 1959. 74 l. (Az Országos Könyvtárügyi Tanács kiadványai 9.)
- Domanovszky Ákos: *A leíró katalógus alapfeladatai*. = *Az Egyetemi Könyvtár évkönyvei*. II. 1964. 7—43. l.
- Drei Hauptprobleme der alphabetischen Katalogisierung*. Vorarbeiten für eine Reform. Baader, Peter: *Körperschaftliche Verfasser*. — Poggendorf, Dietrich: *Die mechanische Ordnung der Titel*. — Weber, Hans-Oskar: *Der Einheitszettel*. Wiesbaden 1962. VIII, 155 l. | *Beiträge zum Buch- und Bibliothekswesen* 11. |
- Fitz József: *Bevezetés a katalogizálásba*. Bp. 1951. 26 l. | *Az Országos Könyvtári Központ könyvtárostanfolyama*. Előadások 18. |
- Fuchs, Hermann: *Bibliotheksverwaltung*. Wiesbaden 1963. XI, 234 l.
- Fuchs, Hermann: *Kommentar zu den Instruktionen für die alphabetischen Kataloge der preussischen Bibliotheken*. 2., durchges. Aufl. Wiesbaden 1958. 302 l.
- Goriupp Alisz: *Tervezet az Országos Széchényi Könyvtár címléírasi szabályzatához*. 1962. 232 lev. (Kézirat.)
- Gulyás Pál: *A bibliográfia kézikönyve*. 1. köt. *A leíró és rendszerező bibliográfia*. Bp. 1941. 584 l.
- Haraszthy Gyula: *Az Országos Széchényi Könyvtár olvasói és szolgálati katalógusai*. Tervtanulmány. 1964. 68, II l. (Kézirat.)
- A könyvtári munka szabványai*. [Kiad. a] Magyar Szabványügyi Hivatal. 2., bőv. kiad. Bp. 1960. 384 l., 26 mell.
- Kretschmar, A. D.: *Die Revision des alphabetischen Kataloges der Deutschen Bücherei*. = *ZfB*. 74. Jg. 1960. 5. H. 350—354. l.
- NF Z44-050. *Les catalogues alphabétiques d'auteurs et d'anonymes. Rédaction de la notice catalographique*. Ed. par l'Association Française de Normalisation. Paris 1957. 32 l.
- NF Z44-060. *Les catalogues alphabétiques d'auteurs et d'anonymes. Collectivités d'auteurs*. Éd. par l'Association Française de Normalisation. Paris 1955. 18 l.
- Az Országos Széchényi Könyvtár címléírasi példatára*. (Kézirat.)
- A Párizsi Nemzetközi Katalogizálási Konferencia alapelvei*. = *Könyvtári Figyelő* 1962. 1. sz. 2—8. l.
- Règles catalographiques en usage à la Bibliothèque Royale de Belgique. Catalogue alphabétique par noms d'auteurs et titres d'anonymes*. Bruxelles 1961. 195 l.
- Sallai István—Sebestyén Géza: *A könyvtáros kézikönyve*. 2. jav. átd. kiad. Bp. 1965. 576 l.
- Sengupta, Benoyendra: *Cataloguing, its theory and practice*. Calcutta 1964. XVIII, 399 l.
- Veregy Gyula: *Kataloguskérdés az OSZK-ban*. = *OSZK Híradó*. 3. évf. 1960. 3. sz. 56—58. l. [Vitaindító cikk. Ld. a vitacikkeket a 4—6. sz.-ban. A vita lezárása: 7—8. sz., 148—151. l.]
- Ezúton mondok hálás köszönetet Zilahy Tamásnének, a katalógusszerkesztési munkák irányítójának, aki sokéves tapasztalatával jelentős szakmai segítséget nyújtott.

The rules of alphabetical arrangement of a catalogue

I. NAGY

The moving of the National Széchényi Library into its new and modern building made necessary the completing and rearranging of the alphabetical service catalogue. Since 1936 this catalogue consisted only of main cards.

Considering that the comparing and cataloguing work needs a modern and well constructed catalogue, nearly half a million main cards had to be provided with secondary cards and the whole had to be arranged in a logical order. The collection of plates of the multiplication division of our library rendered possible the production of the cards needed to the completion of the catalogue. In connection with this task to be carried out, a number of problems arise as the unified catalogue must be set up of catalogue cards of old and new type.

The rules of setting up a catalogue are fully contained in our study.

